

Тактика позитивної презентації об'єкта критики на матеріалі англійських та німецьких кінорецензій

У. В. Зьомко

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Paper received 20.12.16; Accepted for publication 02.01.17.

Анотація. Розвідка містить огляд актуальних підходів західних досліджень жанру та тлумачень поняття комунікативного ходу. Аналізу підлягає реалізація комунікативної тактики позитивної презентації об'єкта критики у англійських та німецьких кінорецензіях. Визначено мовленнєві ходи реалізації цієї тактики та узагальнено їхні мовні індикатори. З метою виявити особливості мовленнєвої реалізації тактики позитивної презентації об'єкта критики у англійських та німецьких кінорецензіях застосовано контрастивний метод дослідження.

Ключові слова: текстотворення, кінорецензія, комунікативні тактики, мовленнєвий хід.

Вступ. Особливості планування мисленнєво-мовленнєвого процесу відповідно до конкретних умов спілкування і комунікантів, а також проблематика стратегічної комунікації у жанрах медіадискурсу дедалі частіше привертають увагу прагмалінгвістів, які неоднозначно трактують поняття стратегії, тактики і мовленнєвого ходу (МХ).

Стислий огляд публікацій з теми. У західних дослідженнях жанрів дедалі актуальнішим стає крос-культурний порівняльний підхід, у межах якого виокремлюють крос-культурну прагматику [3; 11], міжкультурну комунікацію [6; 7] та контрастивну риторичку [8]. Кроскультурна прагматика досліджує культурну специфіку реалізації мовленнєвих актів та використання стратегій ввічливості [4]. Представники теорії міжкультурної комунікації прагнуть порівняти застосування комунікантами різних дискурсивних стратегій. Контрастивна риторика зосереджує свою увагу на вивченні риторичної структури жанру як спільної структурно-логічної основи. На думку австралійського лінгвіста Ю. Чжу, кожен із згаданих напрямів лінгвістики доповнює порівняльний аналіз жанрів у різноманітних культурних контекстах. Дослідниця пропонує також власну концепцію крос-культурного дослідження жанру на прикладі ділового листування у англійській та китайській культурах у руслі соціокогнітивного підходу. Її концепція, в основі якої лежить дослідження «запасу знань» дискурсивної спільноти, поєднує різноаспектне вивчення жанру із врахуванням його комунікативної мети, риторичної структури [10], когнітивного структурування [2] та семантики [1] з положеннями теорії кроскультурної комунікації [12, с. 4].

Риторичну структуру жанру визначають як послідовність (комунікативних) ходів (rhetorical moves) та кроків (steps) [10]. Зупинимось детальніше на дотичному для нашого дослідження понятті комунікативного ходу. Хід тлумачать як одиницю риторичної структури жанру, який передбачає досягнення певної комунікативної мети [9] або як комунікативну подію, яку прагне здійснити автор [5, с. 299]. На думку Ю. Чжу, останнє визначення поняття *хід* дозволяє розглядати його як жанрову одиницю, за умови тлумачення жанру як послідовності комунікативних подій. Кожен хід співвідноситься з комунікативною метою, оскільки передбачає реалізацію певного конкретного наміру і доповнює загальний задум розвитку тексту. Окрім того хід вказує на певний «тактичний простір» [12, с. 41]. Згідно з дослідженням Дж. Свейлза і ходи, і кроки риторичної структури жанру відобра-

жають поетапні стратегії реалізації комунікативної мети. На думку дослідника жанрів В. К. Бхатті, ходи можна розглядати як смислові одиниці, які відображають когнітивну структуру тексту [2].

Підсумовуючи огляд тлумачень понять *хід* і *крок* у працях англійських науковців зазначимо, що у нашому дослідженні вони співвідносяться з поняттями *комунікативна тактика* і *мовленнєвий хід*. Комунікативну тактику визначаємо як локальну інтенцію, яка реалізується за допомогою сукупності МХ, а МХ – як одиницю послідовності дій, за допомогою якої безпосередньо здійснюється маніфестація комунікативної тактики та опосередковано стратегії в цілому.

Мета статті – визначити мовленнєві ходи, які реалізують тактику позитивної презентації об'єкта критики (ОК) у англійських та німецьких кінорецензіях.

Матеріали і методи. Матеріали для дослідження слугували тексти англійських та німецьких кінорецензій, представлених на сайтах спеціалізованих та неспеціалізованих журналів та газет “Sight & Sound Magazine”, “The Guardian”, “The Telegraph”, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, „Spiegel“, „Zeit“ та сайтах critic.de, filmrezension.de, kino-zeit.de.

У роботі застосовано наступні **методи** дослідження: метод деконструкції теорій, які розглядали комунікативні тактики і мовленнєві ходи, прагмалінгвістичний та прагмасемантичний аналіз (виявлення і опис мовленнєвих ходів, що реалізують тактику позитивної презентації ОК), дескриптивно-емпіричний метод (спостереження і узагальнення мовних маркерів реалізації мовленнєвих ходів), прийом суцільної вибірки (для дослідження текстів рецензій), контрастивний метод (виявлення спільних і специфічних рис реалізації тактики позитивної презентації у англійських та німецьких кінорецензіях), елементи контекстуального аналізу.

Результати та обговорення їх. Головною комунікативною тактикою, яка безпосередньо співвідноситься з провідною метою кінорецензії ознайомити з продуктом кінематографії та критично його осмислити, вважаємо тактику презентації об'єкта рецензії. У межах цієї комунікативної тактики розрізняємо позитивну та негативну презентацію об'єкта критики відповідно до стратегії текстотворення. До тактики *позитивної* презентації фільму та його авторів рецензенти звертаються, реалізуючи стратегії на підвищення та об'єктивного представлення. Оскільки у кінорецензії фільм розглядають як єдине ціле в процесі його створення, об'єктом критики виступають усі складові кінематографічної діяльності, тобто робота режисерів,

акторів, сценаристів, продюсерів, костюмерів тощо. Отже, оцінка фільму передбачає оцінку його творців, і навпаки, аналізуючи роботу авторів фільму, рецензент дає оцінку їхній картині.

У цьому дослідженні здійснюємо спробу систематизувати мовленнєві ходи, які реалізують тактику позитивної презентації об'єкта кінорецензії на матеріалі англійської та німецької мов. Її рецензент використовує з метою створення привабливого для глядача образу об'єкта критики, реалізуючи типову для сучасної рецензії рекламну функцію.

Найбільш репрезентативними мовленнєвими ходами, вважаємо ходи **ствердження переваг ОК** та **заперечення недоліків ОК**. З метою дати позитивну оцінку ОК і переконати потенційного глядача подивитися фільм рецензент вдається до перерахування його переваг. Рецензент переважно оцінює ідейно-тематичну складову, сюжет, систему образів, композицію, проблематику, мистецьке втілення, музичний супровід тощо. Мовленнєвий хід *ствердження переваг* реалізується за допомогою меліоративної лексики, що містить оцінку сему «добре» з різним ступенем інтенсивності, різноманітними стилістичними та експресивними відтінками. Про використання MX ствердження переваг сигналізують також мовні маркери аналізу мистецького твору такі як *перевага, сильні моменти, актуальність, гострота, сила впливу, переконливість* тощо: *One of "Selma's" central strengths is its insistence on presenting a three-dimensional version of King. ... He's complex and alive here, and incarnated wonderfully by Oyelowo, who gives a resolutely unflashy performance ...* (Selma); *Jede Episode ist anders erzählt, nicht jede Schauspielerleistung gleich – aber in dieser Uneinheitlichkeit liegt eine gewisse Stärke des Films.* (Quellen des Lebens)

Серед переваг фільму рецензенти часто згадують його особливий вплив на глядача. Кінострічка може вражати, заворожувати, захоплювати подих, тримати у напрузі. Про це свідчать емоційно-оцінні мовні маркери із семою «вражаючий»: *Besonders beeindruckend ist zum Beispiel die an F.W. Murnaus „Tabu“ erinnernde Abwehrhaltung von Ventura oder ein Lächeln von Vitalina, das schlicht zu den schönsten der Filmgeschichte zählen muss. Diese Spannung legt sich auch auf die Dialoge, die in einer poetischen Sparsamkeit von der Essenz eines Gefühls, einer Einsamkeit oder des verglühenden Lebens sprechen. Jeder Atemzug, jeder Laut ist ein kleiner Tod, eine Erschütterung im persönlichen und gesellschaftlichen Krankheitsbild.* (Horse Money) Впливом фільму вважаємо також його здатність спонукати до роздумів тощо: *The film places the viewer in a position to ask the same questions that Ventura's character is asking himself – am I alive? Have I lived?* (Horse Money)

Стверджуючи переваги фільму, критик часом вдається до **заперечення його недоліків** і створює позитивний образ за допомогою слів, що виражають негативну оцінку та лексики з семантикою заперечення або відсутності негативної ознаки: *While the poster for "The Witch" may conjure up memories of William Friedkin's "The Guardian", this owes nothing to that film's hokey horrors.* (The Witch); *Hier ist das nicht so. Hier fliegt niemand von Baum zu Baum. Und doch sind gerade die Kampfszenen von fast meditativer Kraft. Wir sehen die Essenz, nicht den Effekt... Hou Hsiao-Hsien ist*

kein Regisseur, der seinen Darstellern und seiner Geschichte auf den Leib rücken würde. Er hält Abstand. Er zeigt Respekt. (The Assassin)

У межах тактики позитивної презентації об'єктом критики виступає не лише сам фільм як продукт кінематографії, а й його творці. Критик, рекламуючи певний фільм, прагне також створити позитивний образ режисера, сценариста, актора тощо. Реалізація такої інтенції відбувається за допомогою наступних мовленнєвих ходів: **похвала, комплімент, вказівка на відзнаки ОК**.

MX похвали передбачає оцінку професійних якостей авторів фільму із вказівкою на те, яким чином їм вдалося досягти того чи іншого результату (хвалити за що). Відповідно маркерами використання цього ходу слугують мовні маркери з узагальненим значенням «досягнення певного позитивного результату», а суб'єктом цього досягнення виступають режисер, актор, сценарист, звукооператор, костюмер тощо. Слід згадати, що мовними маркерами похвали у англійських і німецьких рецензіях можуть виступати конструкції за моделлю «один з небагатьох, хто може/уміє/здатний зробити щось»: *The fact remains that there are few filmmakers alive today wearing a mantle of moral authority comparable to that which Sissako has taken upon himself, and if his film has been met with an extraordinary amount of acclaim, it is because he manages to wear this mantle lightly...* (Timbuktu); *Es gibt nur wenige Regisseure, die es vermögen, trotz einer derartigen Länge der einzelnen Einstellungen (obwohl der Film deutlich schneller geschnitten scheint, als zum Beispiel „In Vanda's Room“ durchgehend eine so hohe Intensität zu erlangen, die jedes Augenzwinkern, jede kleine Bewegung zu einem Kinoereignis macht.* (Horse Money)

Комплімент як мовленнєвий хід апелює до зовнішніх і внутрішніх якостей авторів фільму і, на відміну від похвали, здебільшого не передбачає наведення доказів. Про його використання сигналізує лексика, що виражає позитивну оцінку творців фільму, і свідчить про їхню обдарованість, талановитість, майстерність, ерудованість, привабливість, харизматичність, граційність тощо: *I could watch Jones for hours: the baby-bird scruff of hair, his face like a paranoid turnip. He has a fascinating presence, all crumple.* (By Our Selves); *Vor allem aber interessiert ihn die Titelfigur, Nie Yinniang, mit Grazie und sehr geheimnisvoller Präsenz verkörpert von Shu Qui.* (The Assassin)

Використовуючи **MX ствердження індивідуальності** стилю ОК, критик прагне підкреслити неповторність, своєрідність, оригінальність творчого кредо, режисури, акторської гри, техніки мистецького втілення: *Certainly, the Ferrara style is unmistakable, here as everywhere in "Pasolini"...* (Pasolini); *Über diese moderne Halluzination beugt sich Ade mit ihrem menschenfreundlichen und herrlich komischen Blick ...* (Toni Erdmann)

Вказівка на відзнаки ОК. З метою підвищити статус і продемонструвати визнання таланту авторів і виконавців рецензованого фільму критик уводить у текст рецензії інформацію про відзнаки, нагороди, рейтингові показники фільму та його творців. Серед престижних відзнак згадують премії «Оскар» Американської академії кіномистецтва, Каннського кінофестивалю, Берлінського міжнародного кінофестивалю

«Берлінале», національного американського кінофестивалю незалежного кіно «Санденс», Британського Кінофестивалю Незалежного Кіно (BIFA) та ін.: *In 2006, when Simon Ellis's short film "Soft" started its highly successful festival run, it quickly grabbed critical plaudits, notching up some 38 prizes including the International Jury Prize at Sundance and Best Short Film at the BIFAs.* (Soft); „Der Wald vor lauter Bäumen“ lief 2005 auf dem Sundance Festival und erhielt dort den Spezialpreis der Jury. „Alle anderen“, der unsere Probleme mit tradierten Rollenbildern durchleuchtete, lief 2009 im Wettbewerb der Berlinale und brachte Ade den großen Preis der Jury und ihrer Hauptdarstellerin Birgit Minichmayr einen Silbernen Bären ein. (Toni Erdmann)

Позитивна оцінка рецензованого фільму передбачає його протиставлення типовому сучасному фільму, яке можуть реалізувати мовленнєві ходи **заперечення типовості і ствердження новизни** твору. Прагнення сучасної кіноіндустрії досягнути комерційного успіху спричиняє часто брак якісного кіно. Орієнтуючись на масового глядача кіноконвейер штампує однотипні фільми, часом низької якості, тому засобом створення позитивного образу у кінорецензіях є протиставлення «типове – особливе». Індикаторами мовленнєвого ходу заперечення типового є використання лексики із узагальненим значенням «типове» (*клише, стереотип, типовий, конвенційний, банальний*) із запереченням: *Andrea Arnold's adaptation of the Emily Brontë classic strips away all the period-drama clichés to create a passionate, elemental drama.* (Wuthering Heights); *Und in dieser gegen das stereotype Klischee des sprichwörtlich „Mozartlichen“ gerichteten Darstellung Formans liegt eine der offensichtlichsten Stärken von „Amadeus“.* (Amadeus)

Для створення позитивного образу рецензованої кінострічки рецензент часом вдається до **ствердження новизни, оригінальності** її ідейно-тематичного змісту, проблематики, мотивів, системи образів, техніки мистецького втілення. Такий хід рецензента вмотивований також відомим твердженням, що нове і ще невідоме завжди викликає інтерес у глядача. МХ ствердження новизни реалізують лексеми із домінуючою семою «новий»: *The film gave me something I never expect to get from any classic literary adaptation: the shock of the new.* (Wuthering Heights); *Das Fehlen eines großen Spannungsbogens macht den Spielfilm nicht langweilig, sondern weckt die Neugier auf solche neuen Erzählformen und ungewohnten Inhalte.* (Mit besten Absichten)

Продовження у кінематографі традицій кіно, літератури, театру, музики вважають ознакою якості сучасних фільмів. Створюючи позитивний образ ОК, рецензенти часом апелюють до вже відомих якісних картин, що демонструють ідейно-тематичне різноманіття і певні художні переваги. Засобом реалізації мовленнєвого ходу **апеляції до мистецьких традицій** є прийом інтертекстуальності, коли у текст вводяться упізнавані імена і назви, а також вказується на класичні мотиви, сюжети, образи героїв тощо. Про вживання МХ апеляції до мистецьких традицій у англійських рецензіях може свідчити використання власного імені із напівсуфіксом *-like-esque*: *It is into these woods that their youngest child will vanish, snatched by a spectral presence into a fairytale nightmare – an abyss of trees accompanied by a Ligeti-like wall of*

sound; a choir of (in)human horror... While the sounds of livestock and creaking gates blend with the wind to form Penderecki-esque night music... (The Witch); Es gibt eine Anzahl von Filmen, in denen (Problem-)Schüler durch das Engagement eines außerordentlichen Lehrers (oder einer Lehrerin) zu großem Erfolg (und zur Selbstfindung) gelangen, etwa „Rhythm is it“ (2004), „Fack ju Göhste“ (2013), „Der Chor – Stimmen des Herzens“ (2014) und „Die Schüler der Madame Anne“ (2015). Hier reiht sich der Wohlfühl-Streifen „Bach in Brazil“ ein. (Bach in Brazil)

Апеляція до вічних цінностей. Ознакою якісного кіно критики вважають плекання у ньому духовних і моральних цінностей. Інтелектуальний і небайдужий глядач шукає у кінокартинах відповіді на вічні питання сенсу життя, добра і зла, любові і ненависті, війни і миру, гармонії з собою та світом, а також на злободенні соціальні проблеми. Тому автори кінорецензії часто апелюють до вічних цінностей, а сам текст рецензії містить концептуальну лексику, що виражає важливі для людства поняття: *Costa's fifth collaboration with Ventura, following 2006's "Colossal Youth", is set in a liminal zone somewhere between life and death, past and present – and the manner in which the past haunts the present is the very fabric of the film.* (Horse money); *Das menschliche Element, das Gewissen, hereingebracht durch die Kämpferin Kate Macer ... verleiht dem Film erst die richtige Tiefe.* (Sicario)

Позитивний прогноз. Про позитивну оцінку ОК може свідчити прогнозування успішного прокату фільму, популярності режисера та його картин серед широкого кола глядачів. Індикатором такого прогнозування стають форми майбутнього часу: *Such moments are precious: the talking point today will be about how "Run All Night" is one of many Neeson action movies, but what will be remembered years later is that it's one of the best.* (Run All Night); *Und ganz egal, wie das Festival weiterlaufen wird, an diese eine Szene von Sandra Hüller als Ines wird man sich ganz sicher sehr lange erinnern...* (Toni Erdmann)

Поліфонічність думок стає дедалі важливішою рисою сучасних медіа, оскільки представлення відмінних точок зору дозволяє створити об'єктивний образ об'єкта критики. Рецензент може використовувати МХ **апеляції до чужої думки** для демонстрації єдності або суперечливості думок про рецензований фільм і висловлювати своє ставлення до оцінки інших критиків, погоджуючись або не погоджуючись з нею. Необхідно зауважити, що використання цього мовленнєвого ходу є певним засобом маніпуляції сприйняттям читача, оскільки з одного боку представляє рецензента як неупередженого експерта і дозволяє заручитися підтримкою читачької аудиторії, а з іншого боку допомагає рецензентові ненав'язливо подати свою точку зору. Мовними маркерами ходу є засоби, що вводять пряму і непряму мову, а також неозначено особові, безособові та пасивні конструкції: *The Argentinian critic Quintín has, in this light, pointed to the large, complex "offscreen space" of "Jauja"...* (Jauja); *Die Filmkritik zeigte sich angesichts dieses Films äußerst widersprüchlich... „Wortmann hat die geistreich-witzige Vorlage handwerklich gekonnt verfilmt“, meint Wolfgang Hübner. Auf der anderen Seite: „Über die Uni erfährt man wenig außer Klischees“, so Dorothee Nolte. Beermann meint aber ansonsten zum Film: „Belangloses*

Standardwerk, das nicht mal besonders witzig ist.“ (Der Campus)

Самооцінка ОК. Рецензент може згадувати рефлексивні висловлювання авторів фільму, щоб краще продемонструвати читачеві їхній стиль, індивідуальність, життєву філософію тощо. У тексті рецензії зустрічаємо цитування творців фільму, вказівки на їхню самооцінку: *Described by director Pawel Pawlikowski, previously best known for “My Summer of Love”, as “a film about identity, family, faith, guilt, socialism and music.” “Ida” blends its personal and political meditations with clarity and grace.* (Ida); *Wenn man seinen eigenen Äußerungen zu diesem von außen überraschend wirkenden Schritt in seiner Werkplanung glauben darf, ist es genau dieses Genre, das ihn von Beginn seiner Arbeit als Filmemacher an gereizt hat.* (The Assassin)

Висновки. Результати аналізу свідчать про те, що реалізація тактики позитивної презентації ОК у англійських і німецьких кінорецензіях має багато схожих ознак. Найбільш репрезентативними мовленнєвими ходами у межах цієї тактики є ходи ствердження переваг ОК та заперечення недоліків ОК, що зумовлено провідною функцією кінорецензії створити привабливий для глядача образ об'єкта критики з метою його реклами. Типовими і для англійської, і для німецької рецензій є мовленнєві ходи похвали, компліменту, вказівки на відзнаки ОК, заперечення типовості, ствердження новизни, апеляції до мистецьких традицій і до вічних цінностей. Значно рідше спостерігаємо використання мовленнєвих ходів позитивного прогнозу, апеляції до чужої думки та самооцінки ОК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров / М. М. Бахтин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm
2. Bhatia, V. K. Analysing genre: Language use in professional settings / V. K. Bhatia. – New York: Longman Group, 1993. – 246 p.
3. Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. Investigating cross-cultural pragmatics: An introductory overview // Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies / [ed. by S. Blum-kulka, J. House, & G. Kasper]. – Norwood, NJ: Ablex, 1989. – P. 1–34.
4. Brown P., Levinson S. D. Politeness: Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. D. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
5. Duszak, A. Academic discourse and intellectual styles / A. Duszak // Journal of Pragmatics. – 1994. – № 21. – P. 291–313.
6. Gudykunst W. B., Kim Y. Y. Communicating with Strangers. An Approach to Intercultural Communication / W. B. Gudykunst, Y. Y. Kim. – New York : McGraw-Hill Edition, 2003. – 448 p.
7. Hofstede, G. H., Hofstede G. J., Minkov M. Cultures and organisations: Software of the mind / G. H. Hofstede, G. J. Hofstede, M. Minkov. – New York : McGraw Hill Professional, 1991. – 576 p.
8. Kaplan, R. B. Contrastive rhetoric and second language learning: Notes toward a theory of contrastive rhetoric // Writing across languages and cultures: issues in contrastive rhetoric / [ed. by A. C. Purves]. – Newbury Park, CA: Sage, 1988. – P. 275–304.
9. Swales J. M. English in Today's Research World. A Writing Guide / J. M. Swales, C. B. Feak. – Ann Arbor : The University of Michigan Press, 2000. – 293 p
10. Swales, J. M. Genre analysis: English in academic and research settings / J. M. Swales. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 274 p.
11. Wierzbicka, A. Cross-cultural pragmatics / A. Wierzbicka. – Berlin: Mouton de Gruyter, 1991 – 502 p.
12. Zhu Y. Written Communication across Cultures : A sociocognitive perspective on business genres / Y. Zhu. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2005. – 236 p.

REFERENCES

1. Bakhtin M. M The problem of speech genres / M. M. Bakhtin [Electronic resource]. – Access mode: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm

The tactics of the positive presentation of the object of criticism on the material of the English and German film reviews Zyomko U.

The given paper highlights the latest Western approaches to the research of the genre and the interpretations of the communicative move. The article analyses the realization of the communicative tactics “the positive presentation of the object of criticism” in the English and German film reviews. The speech moves within the aforementioned tactics have been determined and their language indicators summarized. The contrastive method of research makes it possible to discover the peculiarities of the speech realization of the tactics “the positive presentation of the object of criticism” in the English and German film reviews.

Keywords: textbuilding, film review, communicative tactics, speech move.

Тактика позитивной презентации объекта критики на материале английских и немецких кинорецензий У. В. Зьомко

В статье предлагается обзор актуальных подходов западных исследований жанра и толкований понятия коммуникативного хода. Анализируется реализация коммуникативной тактики позитивной презентации объекта критики в английских и немецких кинорецензиях. Выделены речевые ходы реализации данной тактики и обобщены их языковые индикаторы. Контрастивный аспект исследования разрешает обнаружить особенности речевой реализации тактики позитивной презентации объекта критики в английских и немецких кинорецензиях.

Ключевые слова: текстообразование, кинорецензия, коммуникативная тактика, речевой ход.